

BACCG

Biuro Analiz Fundacji Centrum
im. Władysława Grabskiego

ANALIZA

Aktywność młodzieży

w zakresie edukacji ekonomicznej a działalności instytucji ekonomicznych

Maciej Bylica

Mikołaj Kopel

O autorach

Maciej Bylica - Laureat Olimpiady Wiedzy ekonomicznej, działacz Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, założyciel Krakowskiego Koła Ekonomicznego. Realizuje studia na Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Jeden z czołowych przedstawicieli środowiska laureatów i finalistów Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej w Polsce. Jego zainteresowania to edukacja ekonomiczna, makroekonomia, naukowe podejście do nauk społecznych.

Maciej
Bylica

Mikołaj
Kopel

Mikołaj Kopel - Licealista, uczęszcza do 4 klasy V liceum ogólnokształcącego im. Augusta Witkowskiego w Krakowie. Skupiając się głównie na fizyce i rozwoju w tym kierunku, swoją przygodę z ekonomią zaczął dzięki Krakowskiemu Kołu Ekonomicznemu. Obecnie finalista XXXVII Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej i członek zarządu KKE, zajmuje się m.in. przygotowaniem do olimpiady. Prywatnie łączy wiele skrajnych zainteresowań jak szermierka, taniec towarzyski czy gra na pianinie.

Przygotowanie analizy wsparli: Barbara Kowalczyk oraz Szymon Bomba z Krakowskiego Koła Ekonomicznego.

O fundacji

Fundacja Centrum im. Władysława Grabskiego powstała w 2013 roku z myślą o upowszechnianiu wiedzy o działaniach, wartościach i dziedzictwie patrona Fundacji. Jej celem jest także wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości, edukacji ekonomicznej, finansowej, politycznej oraz historycznej. Nasze cele realizujemy poprzez działalność wydawniczą i publicystyczną, organizowanie spotkań, konferencji oraz paneli tematycznych z opisywanego zakresu. Swoje działania Centrum Grabskiego adresuje w szczególności do ludzi młodych, zwłaszcza uczniów i studentów, którym będzie wskazywało drogę osobistego rozwoju oraz zawodowego spełnienia. W swoich działaniach łączymy idee konserwatyzmu i innowacji, patriotyzmu gospodarczego z otwartością na świat oraz przedsiębiorczości i społecznej odpowiedzialności. Za swój cel uważamy także wspieranie wartościowych inicjatyw realizowanych przez ludzi młodych, szczególnie w sferze gospodarki, historii, nauki, kultury i edukacji.

Centrum im. Władysława Grabskiego
ul. Wielicka 42/103, 30-552 Kraków

centrumgrabskiego.pl | e-mail: sekretariat@centrumgrabskiego.pl | tel. 533 514 185

Analiza przygotowana we współpracy z zespołem analitycznym BACG.

Charakterystyka olimpiad ekonomicznych

Analizę aktywności młodzieży w zakresie nauk ekonomicznych należy rozpocząć od konkursów i olimpiad przedmiotowych z zakresu nauk ekonomicznych. To właśnie środowisko dwóch polskich olimpiad, organizowanych dla uczniów szkół średnich, jest właśnie główną osią aktywności młodzieży w zakresie nauk ekonomicznych. Dzieje się tak z trzech powodów:

1. Po pierwsze Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiada Przedsiębiorczości oferują dla swoich laureatów i finalistów liczne nagrody, w tym indeksy na studia wyższe, które stanowią ogromną wartość dla ambitnych ludzi, chcących rozwijać się w zakresie nauk ekonomicznych. Oprócz indeksów na najlepsze polskie uczelnie ekonomiczne, OWE i OP oferują również liczne nagrody finansowe i rzeczowe (patrz tabela 1), które czynią inwestycję w naukę bardziej atrakcyjną dla uczniów.

2. Po drugie Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiada Przedsiębiorczości uporządkowują proces nauki ekonomii dla uczniów szkół średnich. Nie mając dostępu do zasobów uniwersytetów, w tym również do wykładowców i profesorów, uczniowi szkoły średniej bardzo ciężko rozwijać swoje zainteresowania w zakresie nauk ekonomicznych, bez pewnego nadzoru, czy też drogowskazu, odnośnie literatury, czy innych źródeł wiedzy. Takim drogowskazem jest właśnie spis literatury do OWE i OP.
3. Po trzecie Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiada Przedsiębiorczości tworzą swoją społeczność łączącą młodych ludzi, co stanowi bardzo istotną motywację do wspólnej nauki i poszerzania swoich zainteresowań. Ta społeczność będzie podmiotem analizy w dalszej części raportu, między innymi na przykładzie Krakowskiego Koła

Ekonomicznego, będącego najlepszym przykładem budowania uczniowskiej społeczności dookoła olimpiad ekonomicznych.

Tabela 1. Nagrody w Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiadzie Przedsiębiorczości

Kategoria	Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej (OWE)	Olimpiada Przedsiębiorczości (OP)
Nagrody finansowe	<p>Laureaci XXXVI OWE:</p> <ul style="list-style-type: none"> • miejsce – 8550 zł, • miejsce – 5500 zł, • miejsce – 2500 zł, <p>Fundatorzy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fundacja Empiria i Wiedza, • Fundacja GPW, • Prezes PTE dodatkowo uhonorował zwycięzcę nagrodą 1000 zł. <p>Łączna pula nagród XXXVI OWE wyniosła 125 000 zł.</p>	<p>Nagrody pieniężne przyznawane finalistom i laureatom w zależności od sponsorów danej edycji. Kwoty nie zostały dokładnie określone, ale obejmują stypendia i inne wsparcie finansowe.</p>
Nagrody rzeczowe	<p>Wszyscy laureaci (30 osób) otrzymali:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Laptopy z oprogramowaniem (fundator: NBP). • Czytniki Kindle (fundator: Fundacja Empiria i Wiedza). • Komplet książek ekonomicznych, np. publikacje PTE oraz z serii „Nobliści z ekonomii”. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sprzęt elektroniczny, np. laptopy, tablety. • Zestawy książek związane z przedsiębiorczością i ekonomią.
Ułatwienia w rekrutacji na studia	<ul style="list-style-type: none"> • Laureaci: przyjęcie z pominięciem postępowania rekrutacyjnego na kilkadziesiąt uczelni (np. SGH, Uniwersytety Ekonomiczne w Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Katowicach). • Finaliści: preferencje rekrutacyjne na niektórych uczelniach w ramach wewnętrznych uchwał senatów. 	<ul style="list-style-type: none"> • Laureaci i finaliści mają preferencje rekrutacyjne na wybrane uczelnie partnerskie. • Szczegóły zależą od zasad danej edycji olimpiady i współpracujących uczelni.
Zwolnienie z egzaminów	<p>Zwolnienie z pisemnego egzaminu zawodowego dla zawodów: technik ekonomista i technik rachunkowości. Zwolnienie równe jest najwyższemu wynikowi.</p>	<p>Informacja niedostępna.</p>

Dodatkowe nagrody i atrakcje

- Staże i praktyki w Polsce i za granicą (np. w ministerstwach).
- Wyjazdy na Międzynarodową Olimpiadę Ekonomiczną (3-5 osób rocznie).
- Spotkania z przedstawicielami NBP, GPW, premierem lub ministrami.
- Uroczysta gala w siedzibach takich instytucji jak GPW czy Ministerstwo Finansów.
- Warsztaty edukacyjne.
- Spotkania z mentorami biznesowymi.
- Wizyty studyjne w firmach i organizacjach partnerskich.
- Konkursy dodatkowe podczas olimpiady.

Nagrody dla nauczycieli

- Nagrody pieniężne i rzeczowe dla nauczycieli przygotowujących laureatów.
- Wyróżnienia dla opiekunów, którzy przygotowali laureatów przez co najmniej trzy edycje olimpiady.
- Nagrody rzeczowe dla nauczycieli i szkół zaangażowanych w przygotowanie laureatów i finalistów.

Wartość dodana

- Dla finalistów i opiekunów organizowane są wykłady wybitnych ekonomistów (np. prof. Grzegorz W. Kołodko).
- Możliwość uczestnictwa w konferencjach i seminariach naukowych
- Uczestnictwo w spotkaniach z przedsiębiorcami i liderami biznesu.
- Dostęp do zasobów edukacyjnych i sieci kontaktów w środowisku biznesowym.

Z tego powodu olimpiady przedmiotowe odgrywają kluczową rolę w edukacji ekonomicznej uczniów szkół średnich. Wspomnieliśmy już o kwestii literatury i zakresu materiału związanego, jednak w tym przypadku konieczna jest głębsza analiza. Olimpiady przedmiotowe z nauk ekonomicznych nie stanowią jedynie rozszerzenia wiedzy uczonej w ramach zajęć podstaw przedsiębiorczości w liceum. Analizując literaturę będącą źródłem do olimpiad przedmiotowych z ekonomii widzimy ich zdecydowanie większą zbieżność do programu nauczania na studiach ekonomicznych. W pełni zostało to zobrazowane w tabeli numer 2.

Tabela 2. Przykładowa literatura z OWE i OP w kontekście studiów ekonomicznych w Polsce

Literatura (przykładowa)	Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej	Olimpiada Przedsiębiorczości	Uniwersytety ekonomiczne (przykładowe)
Banaszczak-Soroka U., Rynki finansowe. Organizacja, instytucje, uczestnicy, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2019.	Tak (XXXV OWE)	tak (XIX OP)	tak (Finanse i Rachunkowość, Uniwersytet Szczeciński)
Borowski K., Metody inwestowania na rynkach finansowych, Difin, Warszawa 2018.	nie	tak (XIX OP)	tak (Analiza Fundamentalna i Techniczna, Uniwersytet w Białymstoku)
N.G. Mankiw, M.P. Taylor, Mikroekonomia i Makroekonomia, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2022	Tak (XXXV OWE)	nie	tak (Makroekonomia I, Szkoła Główna Handlowa)
S. Owsiak, Finanse, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2015.	Tak (XXXV OWE)	nie	tak (Współczesne teorie finansów, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

Jak widać, olimpiady przedmiotowe z nauk ekonomicznych posługują się literaturą, która następnie jest przedmiotem pracy na większości uczelni ekonomicznych. Stawia to tym samym poziom tych olimpiad w pewnym kontekście: od uczestników olimpiad wymaga się takiej samej znajomości zagadnień ekonomicznych, jak od studentów ekonomii w Polsce.

Już na tym etapie naszej analizy jesteśmy w stanie przedstawić pozytywne i negatywne aspekty angażowania się uczniów szkół średnich w olimpiady przedmiotowe z nauk ekonomicznych. Zaczynając od zalet możemy wymienić:

1. Nabycie kompetencji i umiejętności, wymaganych na Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiadzie Przedsiębiorczości (zostanie to szerzej omówione w dalszej części analizy).
2. Wzrost świadomości odnośnie procesów gospodarczych zachodzących w naszym otoczeniu, co przekłada się na wzrost kapitału społecznego i większą świadomość społeczną.
3. Rozwój proaktywnej postawy zawodowej, zdolność podejmowania ryzyka i planowania swojej kariery. Choć nie wydaje się to aż tak ważne z perspektywy dorosłego człowieka, to dla nastolatka wzięcie udziału w olimpiadzie stanowi duże wyzwanie organizacyjne

i logistyczne. Podejmując się go, młody człowiek zaczyna się uczyć jak w aktywny sposób zarządzać swoją przyszłością i karierą.

4. Możliwość poznania nowych, ambitnych znajomych, a także efekt synergii płynący ze współpracy między takimi jednostkami.
5. Poznawanie funkcjonowania świata naukowego, pierwsze kontakty z profesorami akademickimi i atmosferą panującą na uniwersytetach.

Jeśli chodzi o negatywne aspekty brania udziału w olimpiadach przedmiotowych, to nie są to wady per se, a bardziej zagrożenia, jakie mogą ostatecznie spowodować, że uczeń zakończy swoją przygodę z olimpiadami z negatywnym stosunkiem do tego typu wyzwań. Wśród tych zagrożeń możemy wymienić:

1. Nadmierną presję ze strony otoczenia. W Polsce funkcjonuje wiele szkół średnich obsesyjnie skupiających się na olimpiadach przedmiotowych. Z uwagi na to, że w większości "normalnych" szkół olimpiady przedmiotowe nie cieszą się dużą popularnością, to taka "ologopolizacja" rynku olimpiad przedmiotowych prowadzi do zaniku anonimowej, zdrowej konkurencji między uczniami i tworzy niepotrzebną presję na uczniach, żeby być lepszym od swoich kolegów i koleżanek, co zabija ewentualne możliwości kooperacji między uczniami i prowadzi do wytwarzania się toksycznych postaw w środowisku.
2. Nadmierną presję ze strony nauczycieli. Często z uwagi na atrakcyjne nagrody dla nauczycieli laureatów i finalistów olimpiad przedmiotowych zdolni uczniowie są toksycznie zachęceni do startowania w jednej olimpiadzie wielokrotnie, nawet jeśli sami nie chcą tego robić, co prowadzi po pierwsze do wypalenia pasji do przedmiotu w przypadku zdolnego ucznia, a także do zaostrzenia już i tak intensywnej konkurencji wśród uczniów.
3. Problemy instytucjonalne w zakresie wsparcia dla olimpijczyków. Bardzo często uczniowie są pozostawieni sami sobie przy nauce zupełnie nowego przedmiotu. Za tę sytuację odpowiadają z jednej strony organizatorzy olimpiad, którzy w niewystarczający sposób prowadzą akcje edukacyjne do swoich olimpiad, a także nauczyciele licealni, którzy czasem nie wyrażają chęci zaangażowania się w naukę ucznia do olimpiady.

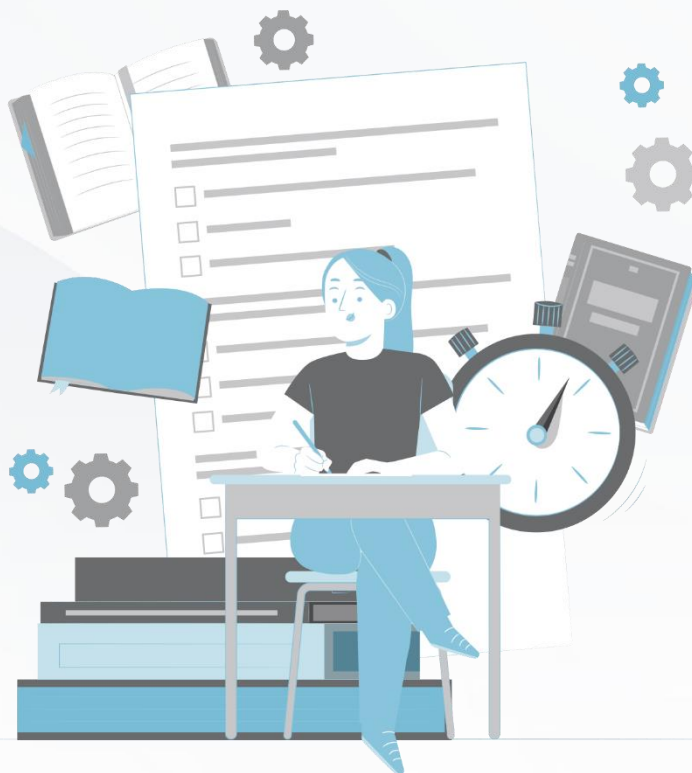
Liczba uczestników olimpiad ekonomicznych i jej zmiany w czasie

Biorąc pod uwagę przytoczone powyżej pozytywne sposoby na jakie udział w olimpiadach oddziałuje na uczniów szkół średnich warto zwrócić uwagę na ilość ich uczestników. Analiza tych zmian pozwala na wyznaczenie, lub przynajmniej próbę wyznaczenia, drogi którą podążają olimpiady ekonomiczne.

Tabela 3. Zestawienie liczb uczestników OWE

Numer edycji	Liczba uczestników
XX	11 000
XXI	14 551
XXII	15 177
XXIII	14 066
XXIV	12 441
XXV	12 710
XXVI	14 250
XXVII	14 041
XXVIII	13 065
XXIX	12 112
XXX	11 576
XXXI	10 367
XXXII	9 992
XXXIV	7 834
XXXV	6 767
XXXVI	6 859
XXXVII	6 335

Korzystając z informacji opublikowanych na stronach dwóch najważniejszych olimpiad ekonomicznych, a więc Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiady przedsiębiorczości, jesteśmy w stanie prześledzić wahania ilości uczestników na przestrzeni co najmniej kilkunastu lat. Zaczynając od danych o Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej zebranych na przestrzeni 18 lat, począwszy od lat 2006/2007 i odpowiadającej im XX edycji, kończąc na latach 2023/2024 i XXXVII edycji z pominięciem XXXIII edycji, jesteśmy w stanie zauważyć znaczącą tendencję spadkową przez ostatnie 12 lat. Podczas gdy liczba uczestników edycji XXI do XXIX włącznie wydawała się oscylować między 12 000 a 15 000, w XXX edycji udział wzięło już poniżej 12 tys. uczestników i liczba ta miała już zachować tendencję spadkową. Tendencję nierównomierną, bowiem jesteśmy w stanie wskazać zarówno lata, dla których liczba uczestników zmniejszyła się o ponad tysiąc, jak i takie, dla których liczba uczestników pozostała w przybliżeniu niezmienna, a nawet minimalnie wzrosła. W ostatniej z edycji, w których podsumowania są dostępne, udział wzięło 6 335 uczniów, a więc o 8 842 mniej niż w najpopularniejszej edycji, do której zgłosiło się ich aż 15 177. Jest to więc spadek o ponad 50% względem wartości maksymalnej. Spadek zainteresowania olimpiadami ekonomicznymi jeszcze dobitniej pokazuje przypadek Olimpiady Przedsiębiorczości. Opierając się na danych opublikowanych na stronie olimpiady z 11 edycji, począwszy od VIII edycji z 2012 roku, a kończąc XVII edycji z lat 2022/23, jesteśmy w stanie wskazać tendencję malejącą zaczynającą się już od XIX edycji, ze szczególnie wysokim, bo ponad 6 tysięcznym, spadkiem między XV a XVI edycją.. Tym razem jednak tendencja ta została, być może, przerwana, po odnotowaniu znaczącego wzrostu liczby uczestników w XVII edycji. Jednocześnie trzeba zauważyć, że różnica w ilości zgłoszeń, zarówno procentowa jak i liczbowa, między najpopularniejszą a ostatnią edycją jest w przypadku Olimpiady Przedsiębiorczości znacznie większa, niż w przypadku wspomnianej już wcześniej

Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej. Spadek wynosi bowiem aż 65% największego wyniku, co przelicza się na ponad 15 tys. uczestników. Jednocześnie trzeba przyznać, że ilość dostępnych danych w przypadku Olimpiady Przedsiębiorczości jest również znacznie mniejszy, niż dla Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej, obejmuje on bowiem zaledwie 11 edycji.

Aby chociaż spekulować na temat przyczyn malejącego zainteresowania olimpiadami ekonomicznymi trzeba najpierw odpowiedzieć na pytanie, co skłania uczniów szkół średnich do uczestnictwa w nich. Analiza zmiany czynników składających się na najistotniejsze, z punktu widzenia uczniów, elementy powinna znacząco ułatwić próbę znalezienia potencjalnych przyczyn malejącego zainteresowania wspomnianymi olimpiadami. Z uwagi na kształt Polskiego szkolnictwa, większość uczniów nie miała styczności z tematami około ekonomicznymi aż do drugiego roku szkoły średniej, kiedy to w planie lekcyjnym pojawiał się przedmiot Podstawy Przedsiębiorczości. Z tego względu, poza nielicznymi pasjonatami ekonomii od małego, dla większości uczniów zagadnienia znajdujące się w obydwu olimpiadach są w większości obce i wymagają poznania tematu praktycznie od zera. Z tego względu uczeń, niekoniecznie zdecydowany co do kierunku rozwoju swojej kariery, myśląc o przystąpieniu do olimpiady rozważyć musi potencjalne zyski i koszty związane z uczestnictwem. Dla niektórych motywacją do udziału jest czysta chęć poszerzania swoich horyzontów i poznania ekonomii jako nauki. W tym przypadku znaczącą zmienną ułatwiającą podjęcie decyzji jest obecność wszelkiego rodzaju ułatwień w nauce do olimpiady, jak możliwość korzystania z przygotowanych do tego baz danych bądź uczęszczania na zajęcia przygotowujące. Dla innych z kolei najistotniejszym elementem olimpiady będą zdobyte dzięki niemu indeksy, pozwalające zapewnić sobie swobodę wyboru studiów, gdy przyjdzie na to pora. Z tego punktu widzenia istotniejsza od samych przygotowań jest możliwość dostania się do etapu centralnego, zapewniającego podstawowy indeks, a więc co za tym idzie trudność olimpiady oraz konkurencja ze strony innych uczniów. Będzie to jednym z istotniejszych czynników również dla osób zdecydowanych rozwijać się naukowo w kierunku ekonomii, dla których celem jest dostanie się na wymarzoną uczelnię za pomocą olimpiady lub dobrego wyniku na maturze. Jesteśmy zatem w stanie wyróżnić najważniejsze czynniki mogące wpływać na ilość uczestników w olimpiadach. Będą to kolejno: poziom trudności olimpiady, poziom konkurencji ze strony innych uczestników, możliwość merytorycznego przygotowania się do olimpiady oraz korzyści z wysokiego wyniku w olimpiadzie.

Próbując analizować zmiany w poziomie trudności olimpiad oraz de facto powiązanej

z nim poziomie konkurencji od razu natrafiamy na problem w pomiarze tego, jakby na to nie spojrzeć subiektywnego, czynnika. Z tego względu w dalszej części analizy opierać się będziemy na założeniu, że uśredniony poziom umiejętności uczestników I etapu olimpiady jest w przybliżeniu stały. Udział procentowy w liczbie osób przystępujących do olimpiady uczestników najbardziej konkurencyjnych, a więc tych których poziom umiejętności podlegać może większym wahaniom dostosowując się do realiów olimpiady, jest bowiem niewielki. Za pomocą danych o progach punktowych przejścia do etapu II (okręgowego) i III (centralnego) próbować możemy wyznaczyć relację między poziomem olimpiady i stałym średnim poziomem uczestników, oraz różnicę poziomów między grupą średnią, a najbardziej konkurencyjną. Z uwagi na trudności w dostępie do danych o Olimpiadzie Przedsiębiorczości, opierać się będziemy na danych liczbowych o Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej dostępnych na stronie olimpiady. Analizując zmiany progów przejścia do II etapu można zauważyć, że wartości wokół których oscylują uśrednione progi z jednego roku również wykazują tendencję malejącą. Średnia ze średnich progów dla edycji XXV - XXIX wynosi bowiem ~51 pkt., dla edycji XXX - XXXVII jest to natomiast ~47 pkt. Średni próg dla zeszłorocznej edycji jest również najniższy we wszystkich odnotowanych, wynosząc jedynie ~42 pkt. Stopniowy spadek progów jest więc skorelowany ze spadkiem ilości uczestników olimpiady. Co ciekawe, progi punktowe przejścia do finału stabilnie oscylują wokół 57/58 pkt. Patrząc na zmiany obydwu tych zmiennych można dojść do wniosku, że podczas gdy poziom olimpiady powoli wzrasta, grupa najlepszych uczniów dostosowuje się do rosnącego poziomu utrzymując próg finału na stabilnym poziomie. Wyższy poziom połączony ze wzrostem konkurencji powodować może zniechęcenie mniej zdecydowanych uczniów do brania udziału w olimpiadzie, która tym sposobem upodabniała by się do olimpiad przedmiotowych pokroju Olimpiady Matematycznej, znanej ze swojego bardzo wysokiego poziomu, jednak udział w której bierze zaledwie ok. 2 tys. osób.

Tabela 4. Zestawienie progów punktowych OWE

Numer edycji	Średni próg do II etapu	Próg do III etapu
XXV	54	58
XXVI	51	57
XXVII	48	60
XXVIII	57	57
XXIX	48	58
XXX	53	57
XXXI	48	61
XXXII	46	61
XXXIII	46	56
XXXIV	50	60
XXXV	48	57
XXXVI	48	54
XXXVII	42	56

Przystępność procesu przygotowania zależy przede wszystkim od dostępności wszelkiego rodzaju pomocy naukowych, ale również pośrednio od poziomu trudności olimpiady. Z uwagi na brak oboznania z naukami ekonomicznymi podstawowy problem, przed którym staje większość chętnych do udziału w olimpiadzie to brak wiedzy o tym, czego się uczyć. Choć teoretycznie dostępny jest wykaz literatury do olimpiady, mało kto jest skłonny przeczytać 6 książek o nieznanym mu temacie tylko aby spróbować swoich sił, pomijając książki o temacie zmiennym. Nieocenioną pomocą w procesie przygotowawczym są więc wszelkiego rodzaju strony oferujące szeroki zakres wiedzy ekonomicznej zebrany w jedno miejsce. Dostęp do wszelkiego rodzaju kół naukowych daje więc znaczną przewagę, nad resztą uczestników, dzięki gotowym folderom, opracowaniom i doświadczeniu byłych uczestników. Poza znacznym ułatwieniem w nauce, koła naukowe pozwalają także na otoczenie się ludźmi również zainteresowanymi olimpiadą, co dla dużej ilości ludzi stanowi dodatkowy napęd do

działania. Można więc zaryzykować stwierdzenie, że na ilość uczestników olimpiady wpływać będzie ilość i popularność oddolnych inicjatyw umożliwiających skuteczne przygotowanie. Brak takiego dostępu może natomiast skutecznie zniechęcić do próby udziału, zmniejszając ilość uczestników. Tematem pochodnym od kół naukowych są wszelkiego rodzaju przedsiębiorstwa skupiające się na przygotowaniu do olimpiady. Dostęp do nierzadko profesjonalnych nauczycieli w połączeniu ze starannie opracowanymi bazami pytań często niemalże gwarantuje dotarcie do finałowego etapu. Płatne programy przygotowawcze, dzięki swojej skali i budżetom na promocje, prezentują wymażony indeks w przysłowiowym zasięgu ręki dowolnego ucznia. Z drugiej strony płatność tych programów może stanowić barierę dla osób z biedniejszych rodzin, bądź mniej zdecydowanych co do rozwoju swojej ścieżki edukacji. Z tego względu pozornie pozytywny wpływ na popularyzację olimpiady, przez znaczące ułatwienie procesu przygotowania, może zostać zniwelowany przez zniechęcenie osób nie mogących pozwolić sobie na opłacenie kursu. Przygotowanie się na własną rękę wystarczająco dobrze, by być w stanie konkurować z osobami korzystającymi z kursu może wydawać się prawie niemożliwe, skutecznie zniechęcając nawet do podjęcia próby. Tym sposobem płatne programy przygotowujące mogą ostatecznie przyczyniać się do malejącego zainteresowania olimpiadą, skupiając szanse na wygraną wokół nielicznych korzystających z profesjonalnej pomocy.

Powyższa analiza może rzucać odrobinę światła na powody malejącego zainteresowania olimpiadami. Pytanie, jakie skutki pociągnie za sobą ta zmiana? Po pierwsze, zaobserwować możemy przytoczoną już wcześniej specjalizację olimpiady, upodabniającą ją do mało popularnych olimpiad przedmiotowych o bardzo wysokim poziomie. W takim scenariuszu wzrost poziomu olimpiady może zostać utrzymany, stopniowo ograniczając ilość uczestników do grupy pasjonatów ekonomii, gotowych poświęcić się wymagającym przygotowaniom. W takim przypadku spodziewany byłby dalszy wzrost popularności programów przygotowawczych i kół naukowych, spychając osoby pracujące samodzielnie do znacznej mniejszości. Pośrednio rozwiązanie to zaowocowałoby zmniejszeniem popularności wśród uczniów ekonomii jako nauki, styczność z którą dla wielu ogranicza się właśnie do olimpiady. Z drugiej strony, chcąc przeciwdziałać trendowi olimpiady mogą próbować obniżyć swój poziom, by tym samym stać się atrakcyjniejsze dla większej grupy uczniów. Rozwiązanie to mogłoby zwiększyć ilość ekspozycji na ekonomię wśród uczniów szkół średnich, jednak mogłoby również zmniejszyć prestiż olimpiady, zazwyczaj proporcjonalny do jej poziomu

trudności. Teoretycznie możliwym rozwinięciem aktualnej sytuacji mogłaby być również próba zmniejszenia przewagi osób korzystających z płatnych programów przygotowawczych poprzez stworzenie ogólnodostępnych darmowych baz wiedzy, ewentualnie częste odświeżanie bazy pytań, szczególnie istotne w przypadku olimpiady bez tematu zmiennego jaką jest Olimpiada Przedsiębiorczości.

Wpływ olimpiad ekonomicznych na poziom umiejętności młodzieży

Jak już zdążyliśmy zauważyć, jednym z kluczowych zadań olimpiad ekonomicznych jest popularyzacja ekonomii jako nauki i zwiększanie świadomości uczniów o tematach z nią powiązanych. Poza oczywistym pozytywnym wpływem na poziom wiedzy ekonomicznej udział w olimpiadzie oddziałuje również pozytywnie na inne, bardziej uniwersalne zdolności, potrzebne do efektywnego zdobywania wiedzy na własną rękę.

Niewątpliwie najcenniejszą umiejętnością nabywaną podczas przygotowań do olimpiady jest umiejętność samodzielnego wyszukiwania informacji w internecie. Z uwagi na szeroki zakres merytoryczny olimpiady, nawet stworzone pod olimpiadę materiały niezwykle rzadko są w stanie zapewnić całość potrzebnej wiedzy. Często skupiając się na pobieżnym omówieniu zagadnień z jak największego zakresu, pozostawiają dokładniejszą analizę w rękach uczestnika. Z tego względu, chcąc nie chcąc, uczeń starający sumiennie przygotować się do nadchodzącego testu zmuszony jest wyszukiwać dokładniejsze opracowania za pośrednictwem, czasem nie polskojęzycznego, internetu, czy katalogów w bibliotekach.

Kolejną, po części pochodną do wyszukiwania informacji, umiejętnością nabywaną szczególnie podczas przygotowań do OWE jest analiza tekstów naukowych. Z uwagi na obecność tematu zmiennego już od pierwszego etapu olimpiady, oraz późniejsze przygotowanie ustnych prezentacji na etap ustny, chcąc zapewnić sobie odpowiedni zasób wiedzy, niejeden uczeń sięga po profesjonalne teksty naukowe. Uczestnictwo z pomocą koła naukowego, bądź po prostu grupy przyjaciół, pozwala rozwijać również umiejętność nauki w grupie poprzez np. podział zakresu materiału między kilka osób i następane prezentowanie

zdobytej wiedzy we wspólnym gronie. Z uwagi na obecność eseju już od I etapu OWE przygotowania do olimpiady często zawierają również ćwiczenie się w zwięzłym i merytorycznym pisaniu prac, a więc umiejętności podstawowych w dalszym rozwoju kariery naukowej.

Nabywając wymienione powyżej umiejętności uczestnicy olimpiady mogą rozpocząć dalsze etapy rozwoju naukowego bogatsi o doświadczenie zdobywania wiedzy oraz pracy z i nad tekstami naukowymi, a więc doświadczenie którego nierzadko nie zdobywają podczas edukacji w szkole średniej. Tym sposobem udział w olimpiadzie okazuje się pomocny również dla osób, które ostatecznie nie zdecydują się rozwijać swojej kariery w dziedzinie ekonomii. W tym momencie warto zwrócić uwagę na fakt, że obecność programów bądź kół naukowych pomagających w przygotowaniu niekoniecznie musi zmniejszać udział pracy własnej, a więc i umiejętności samodzielnej nauki. Jak bowiem już zaznaczyliśmy, niezwykle rzadko zdarza się, by koło naukowe było w stanie zapewnić całość potrzebnego materiału. W ostatecznym rozrachunku, ułatwiając podjęcie decyzji o przystąpieniu do olimpiady, wywierają pozytywny wpływ na umiejętność uczniów do samodzielnego zdobywania wiedzy.

Działalność fundacji ekonomicznych w Polsce w kontekście promocji nauk ekonomicznych wśród młodzieży

Po omówieniu wpływu Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej i Olimpiady Przedsiębiorczości na aktywność młodzieży w zakresie nauk ekonomicznych warto poszerzyć perspektywę na to zagadnienie. Choć olimpiady niewątpliwie mają największy wpływ na kształtowanie wiedzy ekonomicznej wśród młodzieży, to jednocześnie w Polsce funkcjonuje wiele organizacji, które promują nauki ekonomiczne w środowisku uczniów szkół średnich.

Jedną z największych organizacji tego typu, która działa w Polsce jest Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, które jest jednocześnie organizatorem Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne (PTE) to organizacja o bogatej historii, założona w 1945 roku. PTE skupia ekspertów z dziedziny ekonomii, promując rozwój nauk ekonomicznych oraz wspierając ich praktyczne zastosowanie. Organizacja zajmuje się edukacją ekonomiczną, popularyzowaniem wiedzy ekonomicznej oraz prowadzeniem badań

i analiz. Działalność PTE obejmuje organizację konferencji, seminariów i szkoleń, a także publikację opracowań naukowych i eksperckich. Towarzystwo współpracuje z instytucjami krajowymi i międzynarodowymi, angażując się w rozwój polityki gospodarczej i wspieranie decyzji podejmowanych na różnych szczeblach administracyjnych. Główne cele PTE to integracja środowiska ekonomistów, promocja innowacji w naukach ekonomicznych oraz budowanie mostów między teorią a praktyką gospodarczą. W kontekście promocji ekonomii wśród młodzieży PTE podejmuje przede wszystkim działania związane z Olimpiadą Wiedzy Ekonomicznej: członkowie poszczególnych oddziałów regionalnych PTE czasem organizują zajęcia dla uczniów szkół średnich, a także wspierają działanie kół uczniowskich (np. Krakowskie Koło Ekonomiczne ściśle współpracujące z oddziałem krakowskim PTE). Jednocześnie brakuje odgórnego i uporządkowanego programu wspierania uczniów szkół średnich w kontekście Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej, a także promocji nauk ekonomicznych, który przy ilości oddziałów regionalnych PTE i gigantycznej skali organizacji, mógłby oznaczać zaangażowanie setek uczniów w edukację ekonomiczną.

Inną ważną organizacją popularyzującą wiedzę ekonomiczną wśród młodzieży jest Instytut Misesa. Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa to organizacja promująca idee wolnego rynku, własności prywatnej i indywidualnej wolności. Działa na rzecz popularyzacji ekonomii austriackiej oraz wartości związanych z liberalizmem gospodarczym. Instytut prowadzi działalność edukacyjną, publikacyjną oraz badawczą, organizując konferencje, seminaria i programy szkoleniowe. Publikuje również książki, artykuły i analizy, mające na celu szerzenie wiedzy ekonomicznej oraz filozofii wolności. Misją Instytutu jest rozwijanie świadomości społecznej na temat zalet wolnego rynku i ograniczonej roli państwa w gospodarce, opierając się na dorobku Ludwiga von Misesa i innych przedstawicieli szkoły austriackiej. Czołowym aspektem działalności Instytutu, jeśli chodzi o promocję ekonomii wśród młodzieży, jest Szkoła Ekonomiczna Instytutu Misesa, podczas której w ciągu kilku dni uczniowie i studenci mogą uczestniczyć w seminariach i wykładach prezentujących austriackie podejście do teorii ekonomii. Warto również zaznaczyć, że szkoła jest dla wielu uczestników zupełnie darmowa, z uwagi na rozbudowany system stypendiów.

Ściśle współpracującym z Instytutem Misesa podmiotem jest Forum Obywatelskiego Rozwoju, czyli niezależny think tank założony w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza. Organizacja działa na rzecz wspierania wolności jednostki, praworządności, ograniczenia roli państwa oraz rozwoju gospodarczego opartego na zasadach wolnego rynku. FOR prowadzi

analizy i badania, przygotowując raporty i komentarze dotyczące kluczowych kwestii ekonomicznych i społecznych. Organizacja angażuje się w działania edukacyjne, promując wiedzę o ekonomii, praworządności i demokracji poprzez wykłady, debaty, publikacje oraz media społecznościowe. Celem FOR jest budowanie świadomego społeczeństwa obywatelskiego, które rozumie znaczenie wolności gospodarczej i demokratycznych instytucji w zapewnieniu trwałego rozwoju i dobrobytu. FOR oferuje liczne możliwości do zaangażowania się dla młodych ludzi, którzy często pełnią kierownicze stanowiska w tej organizacji, nastawionej właśnie na aktywizację młodych ludzi w dziedzinie nauk ekonomicznych.

Ostatnią organizacją, którą warto omówić w danym raporcie to Fundacja Lipińskiego, która działa na rzecz obrony wolności jednostki, praworządności i demokratycznych wartości w Polsce. Organizacja kładzie nacisk na edukację obywatelską, budowanie świadomości społecznej oraz wspieranie działań na rzecz obrony praw człowieka i rządów prawa. Fundacja dąży do rozwijania społeczeństwa opartego na odpowiedzialności, solidarności i szacunku dla różnorodności. W swoich działaniach koncentruje się na promowaniu debaty publicznej oraz wspieraniu inicjatyw wzmacniających demokratyczne fundamenty państwa. W kontekście nauk ekonomicznych Fundacja wspiera mniej popularne podejścia do teorii ekonomii, czyli tak zwaną ekonomię heterogeniczną, która stoi często w kontrze do ekonomii głównego nurtu.

Choć zaangażowanie młodego człowieka w działalność fundacji, czy stowarzyszeń ekonomicznych jest generalnie ogromną szansą dla młodych ludzi, pozwalającą im rozwijać swoje zainteresowania w szerszej grupie, w skład której nieraz wchodzi znani profesorowie i znawcy nauk ekonomicznych, to jednocześnie tworzy to ryzyko ideologizacji młodego człowieka. Fundacje często mają określoną linię ideologiczną, którą bardzo aktywnie promują, co oczywiście nie jest niczym złym samo w sobie, ale może wykrzywiać obraz nauk ekonomicznych u osoby, dla której praca w fundacji stanowi pierwszy kontakt z naukami ekonomicznymi. Z tego względu kluczowym jest tworzenie dialogu między różnymi fundacjami i stowarzyszeniami w Polsce celem konfrontacji i wymiany poglądów, w celu budowania wspólnego środowiska nauk ekonomicznych i kreowania pełnego obrazu tychże nauk wśród młodzieży.

Działalność młodzieżowych kół ekonomicznych w Polsce

Jak już wspomnieliśmy, koła ekonomiczne są jednymi z głównymi popularyzatorami ekonomii jako nauki i jednym z ważniejszych źródeł pomocy naukowych do olimpiady. Warto byłoby więc zwrócić uwagę na ich sposób funkcjonowania by zobaczyć, czym różnią się od innych podmiotów. Do analizy działalności posłużymy nam Krakowskie Koło Ekonomiczne.

KKE w swojej obecnej formie funkcjonuje od 2022 roku, kiedy to zostało przekształcone z inicjatywy ograniczonej do pojedynczego liceum w projekt działający na cały Kraków. Dzięki współpracy m.in. z Wyższą Szkołą Ekonomii i Informatyki, krakowskim oddziałem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz patronatowi Centrum Grabskiego, KKE od ponad 2 lat jest w stanie przygotowywać uczniów do olimpiady stale rozszerzając swoją działalność.

Podstawowym założeniem koła jest darmowe przygotowywanie uczniów szkół średnich do Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej i pośrednio również do Olimpiady Przedsiębiorczości. Przeważająca aktywność koła orientuje się więc wokół prowadzenia zajęć przygotowawczych, tworzenia materiałów dydaktycznych, uporządkowywania źródeł informacji oraz promowanie tekstów naukowych przydatnych w przygotowaniach do olimpiady. Zajęcia przygotowawcze do I i II etapu prowadzone są przez finalistów i laureatów, a więc członków koła, którzy odnieśli już sukces na olimpiadzie. Celem prowadzonych zajęć jest mniej lub bardziej szczegółowe omówienie wszystkich najważniejszych zagadnień ekonomicznych potrzebnych do przejścia do kolejnego etapu. Nie znaczy to jednak, że zagadnienia istotne z punktu widzenia zrozumienia ekonomii, ale rzadziej pojawiające się na testach są marginalizowane. Prowadzącym koło zależy bowiem, by uczniowie chodzący na wykłady zdobyli całokształt perspektywy na ekonomię, nawet jeżeli niekoniecznie przyda im się to podczas samej olimpiady. Dzięki ich uprzejmości zajęcia do finału zgodzili się prowadzić dr Jakub Janus, dr Mateusz Machaj i dr Adrian Solec. Oprócz wiedzy ekonomicznej na zajęciach poruszane są również strategie pisania esejów na olimpiadę, czy odpowiedzi ustnej. Jako dodatek do opisanych przygotowań koło oferuje również dostęp do dysku posiadającego autorskie notatki tematyczne, polecane teksty naukowe oraz bazy zadań. Dzięki temu nawet uczeń, który nie miał nigdy styczności z nauką ekonomii jest w stanie spróbować swoich szans w olimpiadzie. O skuteczności koła świadczą wyniki jego uczestników, którzy na przestrzeni dwóch edycji zdobyli 17 tytułów laureata i 17 tytułów

finalisty, to jest 17% wszystkich laureatów i finalistów.

Oprócz działalności głównie pod olimpiadę KKE prowadzi również odrębne aktywności służące popularyzacji wiedzy ekonomicznej również wśród osób niezainteresowanych olimpiadą. Koło prowadziło m.in. sekcję Bookclub, gdzie prowadzone były omówienia dzieł ekonomicznych, sekcję filmową prowadzącą kanał Wiadomości Ekonomiczne na platformie YouTube. KKE organizowało również serię Spotkań z Ekonomią, w której zajęcia prowadzili profesorowie jak dr Jakub Janus, dr Piotr Markiewicz i mgr Anna Gomola.

Członkowie KKE rozwijają również swoje umiejętności pisarskie z pomocą sekcji dziennikarskiej, która współpracowała z różnymi portalami, m.in. Business Intelligence oraz Głos Pokolenia. Członkowie sekcji dziennikarskiej opublikowali również artykuł w Biuletynie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego o Konsensusie Waszyngtońskim.

Przykład Krakowskiego Koła Ekonomicznego doskonale pokazuje, jaki sukces odnieść mogą, przy odrobinie wsparcia, oddolne inicjatywy uczniów, popularyzując nauki ekonomiczne i umożliwiając darmową pomoc w rozwoju naukowym.

Wnioski płynące z analizy i rekomendacje

Po przedstawieniu zawartej w powyższym raporcie analizy sytuacji edukacji ekonomicznej młodzieży w Polsce należy przedstawić pewien zestaw rekomendacji, które właściwie wprowadzane wpłyną na jakość, dostępność, a także skalę edukacji ekonomicznej wśród młodzieży licealnej. Nasze rekomendacje można podzielić na trzy kategorie:

1. Współpraca organizacji promujących ekonomię.
2. Wspieranie oddolnych inicjatyw.
3. Pomoc dla uczniów w kontekście olimpiad przedmiotowych.

W celu zapewnienia uczniom jak najbardziej kompleksowego dostępu do wiedzy konieczna jest gruntowna współpraca różnych środowisk ekonomicznych. Obecnie projekty edukacyjne prowadzone przez różne organizacje charakteryzują się małą skalą i przez to nie przyciągają odpowiedniej uwagi medialnej i sponsorskiej. Gdyby stworzyć platformę, do której dopuszczono by wszystkie środowiska ekonomiczne w Polsce, to wspólny projekt takiego środowiska mógłby znacząco wpłynąć na wzrost popularności nauk ekonomicznych wśród młodzieży. W oczy rzuca się również brak wspólnej społeczności pasjonatów ekonomii w

Polsce- brak wspólnych inicjatyw różnych środowisk powoduje, że nie istnieje poczucie jedności, czy chociażby świadomość tej jedności, wśród różnych działaczy ekonomicznych. Równie istotne w tym zakresie jest prowadzenie social mediów z prawdziwego zdarzenia i promocja nauk ekonomicznych za pomocą platform społecznościowych, co jest często zaniedbanym zjawiskiem, prowadzącym m.in. do spadku zainteresowania olimpiadami przedmiotowymi z nauk ekonomicznych.

Przechodząc do kwestii inicjatyw oddolnych, to one pełnią kluczową rolę w tworzeniu społeczności młodych pasjonatów nauk ekonomicznych. Brak wsparcia dla tego typu inicjatyw powoduje zanikanie społeczności olimpiad ekonomicznych, a tym samym spadek popularności tychże, co jak wykazaliśmy w raporcie oznacza również spadek zainteresowania ekonomią per se, jako że olimpiady stanowią główny motor rozwoju kompetencji ekonomicznych wśród młodzieży. Brakuje atrakcyjnych ofert rozwoju dla młodych, zdolnych ludzi, chcących związać swoją przyszłość z naukami ekonomicznymi. Wskutek tego młodzi ludzie często wolą zaangażować się w inne inicjatywy z nauk związanych z ekonomią, takich jak matematyka. Brak więzi między teoretyczną ekonomią wykorzystywaną na olimpiadzie, a praktycznym jej zastosowaniem w biznesie, powoduje, że uczniowie traktują wiedzę ekonomiczną, jako przepustkę na prestiżowe studia, a nie wartość samą w sobie. Widać tutaj ogromny potencjał do pracy dla różnych organizacji i kół zainteresowań, które powinny ściślej współpracować z sektorem prywatnym i stanowić pewnego rodzaju pośredników między młodymi ludźmi, a możliwościami rozwoju kariery.

Jednocześnie wciąż podwyższający się poziom olimpiad przedmiotowych z nauk ekonomicznych skutkuje zniechęceniem dużej części uczniów w kontekście ekonomii. Rodzi się więc pytanie: czy olimpiady powinny zmienić swój charakter, czy też po prostu brakuje alternatywnych możliwości, dla nie tylko najwybitniejszych uczniów do rozwoju swoich zainteresowań w zakresie ekonomii? Zdaniem autorów powyższej analizy brakuje większej liczby inicjatyw naukowo-edukacyjnych z ekonomii, które po pierwsze zachęcałyby uczniów do wzięcia udziału w olimpiadach przedmiotowych, ale jednocześnie pozwalałyby zapoznać uczniów szkół średnich z innymi możliwościami rozwoju swoich zainteresowań w zakresie ekonomii, jakie są oferowane na przykład w opisanych powyżej organizacjach ekonomicznych. Jednocześnie warto zaznaczyć, że ta oferta jest bardzo ograniczona i należy ją ciągle wzbogacać, żeby móc oferować uczniom atrakcyjne możliwości zwiększania swoich kompetencji w zakresie nauk ekonomicznych.

Bibliografia

1. <https://owe.pte.pl/informacje/nagrody.html>
2. https://www.olimpiada.edu.pl/strona/85/p/Nagrody_w_Olimpiadzie_Przedsiębiorczosci
3. <https://owe.pte.pl/upload/files/literatura-i-zrodla-wiedzy/literatura-xxxviii-owe.pdf>
4. <https://www.olimpiada.edu.pl/strona/96/p/Literatura>
5. <https://owe.pte.pl/informacje/popzednie-edycje/statystyki-zawodow.html>
6. <https://owe.pte.pl/informacje/popzednie-edycje.html>
7. <https://www.olimpiada.edu.pl/strona/8/p/Statystyki>
8. <https://www.pte.pl/o-pte/o-nas>
9. <https://mises.pl/o-nas>
10. <https://for.org.pl/o-nas/co-robimy/>
11. <https://fundacjalipinskiego.pl/nasz-manifest/>
12. https://pte.pl/uploads/048_053_kowalczyk_bylica_63d0e3c34e.pdf?updated_at=2023-07-28T08%3A30%3A55.104Z&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0-ePqO1Fgl-fyUvwXuewjXg7XjaHk0_oT1iKcG3glPgh3qmQ71T7_8H-uA_aem_-ZmFrZWR1bW15MTZieXRlcw
13. https://business-intelligence.com.pl/czym-sa-stopy-procentowe-we-wspolczesnej-gospodarce/?fbclid=IwY2xjawG5VzRleHRuA2FibQlxMQABHW76-tzhVu-XIUAAidfvRvf11JCXM9nJykZwgGdM4XLTPt4uDFnYEvD1cT9A_aem_9j8-8wdfqAI35D6wDPsz4A
14. https://eif.usz.edu.pl/wp-content/uploads/FiR_I_N_19_20.pdf
15. https://usosweb.sgh.waw.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=110460-S
16. https://informatore.uwb.edu.pl/pl/courses/view?prz_kod=330-ES2-2AAFT
17. <https://www.sggw.edu.pl/wp-content/uploads/2024/06/5-semestr-Wspolczesne-teorie-finansow.pdf?x85015>

